

Леся ДОНЧАК¹,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1764-872X>

¹ Вінницький навчально-науковий інститут економіки, Західноукраїнський національний університет

Прийняття: 20/05/2026
Рецензія: 25/05/2026
Публікація: 29/05/2026

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2026-2-13>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

JEL Класифікатор:
M13, M14, Q56, O18

This is an Open Access
article distributed
under the terms
of the [Creative Commons
CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Дончак Л.,
2026

У статті досліджено організаційно-економічні засади розвитку екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України. Обґрунтовано, що відновлення національної економіки не може обмежуватися відбудовою зруйнованої інфраструктури, оскільки воно потребує модернізації виробничих процесів, розвитку ресурсоефективних бізнес-моделей, посилення екологічної відповідальності підприємств і залучення малого та середнього бізнесу до зеленого переходу. Розглянуто передумови формування екологічно орієнтованої підприємницької діяльності в Україні, зокрема потребу у відновленні інфраструктури, виробничих потужностей, місцевої економічної активності, значення малого й середнього підприємництва для економіки та посилення євроінтеграційних вимог. Визначено основні бар'єри розвитку екологічного підприємництва, серед яких обмежений доступ до фінансування, нестача зеленої інфраструктури, кадрові обмеження, регуляторна складність і недостатній рівень попиту на екологічні товари та послуги. Запропоновано напрями активізації екологічного підприємництва через розширення фінансової підтримки зелених бізнес-проектів, розвиток консультативної інфраструктури, підтримку циркулярних бізнес-моделей, інтеграцію екологічних критеріїв у програми відновлення та посилення участі громад у реалізації локальних екопідприємницьких ініціатив.

Ключові слова: екологічне підприємництво, повоєнне відновлення, малий і середній бізнес, зелена економіка, сталий розвиток, циркулярні бізнес-моделі, організаційно-економічні засади.

ISSN 2786-5339 (print)
ISSN 2786-5347 (online)

Lesia DONCHAK

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S POST-WAR RECOVERY

The article examines the organizational and economic foundations for the development of environmental entrepreneurship in the context of Ukraine's post-war recovery. The relevance of the research is determined by the need to combine economic reconstruction with environmental modernization, resource efficiency and the transition to more sustainable models of business activity. In the conditions of large-scale destruction of infrastructure, production facilities and local economic systems, environmental entrepreneurship can become one of the practical instruments for restoring business activity, creating jobs, supporting communities and reducing the environmental burden of reconstruction processes. The article considers environmental entrepreneurship not only as a separate segment of green business, but also as a component of a broader transformation of small and medium-sized enterprises towards energy efficiency, circular use of resources, waste reduction, ecological innovation and responsible production.

The purpose of the article is to substantiate the role of environmental entrepreneurship in Ukraine's post-war recovery and to identify the organizational and economic conditions necessary for its development. The research focuses on the relationship between state policy, international support, investment mechanisms, regulatory changes, entrepreneurial initiative and the capacity of enterprises to implement environmentally oriented business models. Particular attention is paid to the importance of small and medium-sized enterprises, since they form the basis of Ukraine's business environment and can ensure the practical implementation of green solutions at the local and regional levels.

The article identifies the main barriers that may limit the development of environmental entrepreneurship in Ukraine, including restricted access to finance, insufficient green infrastructure, a shortage of professional competencies in the field of sustainable management, regulatory complexity and unstable consumer demand for environmentally friendly goods and services. At the same time, the research emphasizes the potential of grant programmes, preferential financing, advisory support, circular business models, public-private partnerships and community-based initiatives. It is argued that the development of environmental entrepreneurship should be integrated into post-war recovery programmes, regional development strategies and policies aimed at supporting small and medium-sized businesses. The practical significance of the article lies in the formulation of directions

for strengthening the organizational and economic support of environmental entrepreneurship as a factor of sustainable reconstruction, economic resilience and ecological modernization of Ukraine.

Keywords: *environmental entrepreneurship; post-war recovery; small and medium-sized enterprises; green economy; sustainable development; circular business models; organizational and economic foundations.*

Постановка проблеми. Повеєнне відновлення України потребує не лише відбудови зруйнованої інфраструктури, виробничих потужностей і житлового фонду, а й перегляду підходів до подальшого економічного розвитку. Відновлення, орієнтоване лише на повернення довоєнної моделі господарювання, не здатне повною мірою відповісти на виклики, пов'язані з ресурсною залежністю, енергетичною вразливістю, забрудненням довкілля та необхідністю інтеграції України до європейського економічного простору.

У цьому контексті особливого значення набуває екологічне підприємництво, яке поєднує економічну активність із раціональним використанням ресурсів, зменшенням негативного впливу на довкілля та впровадженням екологічно орієнтованих бізнес-рішень. Його розвиток може стати одним із практичних напрямів модернізації економіки, оскільки екологічно орієнтований бізнес здатний формувати нові ринкові ніші, підвищувати конкурентоспроможність підприємств і сприяти сталому розвитку територіальних громад.

Водночас екологічне підприємництво в Україні розвивається в умовах значних організаційно-економічних обмежень. Серед них варто виокремити недостатній доступ підприємств до фінансових ресурсів, обмеженість інвестицій у зелені технології, нерівномірний розвиток інфраструктури переробки та поводження з відходами, нестачу фахових компетентностей у сфері екологічного менеджменту, а також складність адаптації бізнесу до нових регуляторних вимог. У період воєнних і повоєнних викликів ці проблеми посилюються через зростання невизначеності, руйнування ланцюгів постачання, зниження платоспроможного попиту та потребу швидкого відновлення підприємницької діяльності.

За таких умов постає потреба у визначенні організаційно-економічних засад, за яких екологічне підприємництво зможе виконувати не другорядну, а практично значущу роль у повоєнному відновленні України. Йдеться про узгодження інтересів держави, бізнесу, територіальних громад і міжнародних партнерів у питаннях фінансування зелених ініціатив, розвитку екологічної інфраструктури, підтримки малого й середнього бізнесу та

впровадження ресурсоефективних рішень. Саме тому дослідження засад розвитку екологічного підприємництва в період повоєнної відбудови має як теоретичне, так і прикладне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку екологічного підприємництва, зеленої економіки та екологізації господарської діяльності досліджували Желібо Є., Гацька Л., Мурована Т., Печенюк А., Шевченко А., Петренко О., Шабанов Р., Репін К. та інші науковці. У їхніх працях розкрито зміст екологічного підприємництва, визначено його зв'язок із ресурсоефективним виробництвом, циркулярною економікою, органічним сектором, екологічним менеджментом, ESG-трансформаціями та європейською інтеграцією [1 – 5]. Окрему увагу дослідники приділяють бар'єрам розвитку екологічно орієнтованого бізнесу в Україні, серед яких виокремлюють нестачу фінансування, недосконалість нормативно-правового середовища, низький рівень державного стимулювання, обмеженість екологічної інфраструктури та недостатню поінформованість підприємців щодо сучасних зелених технологій.

Проблематика повоєнного відновлення України в екологічному вимірі висвітлена у працях Поясника Г., Хрутьби В., Кобзістої О., Лисак Р., Хрутьби Ю., Борятинського М., Бельмеги І., а також в аналітичних матеріалах щодо зеленого повоєнного відновлення України [6 – 8]. У цих дослідженнях обґрунтовано необхідність поєднання відбудови економіки з екологічною модернізацією, розвитком зеленої енергетики, управлінням відходами, скороченням викидів і впровадженням принципів Європейського зеленого курсу. Водночас недостатньо розкритими залишаються саме організаційно-економічні засади розвитку екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України, зокрема питання фінансової підтримки екологічних бізнес-ініціатив, участі малого й середнього бізнесу у зелених проєктах, інтеграції екологічних критеріїв у програми відбудови та формування дієвої системи взаємодії держави, бізнесу, громад і міжнародних партнерів.

Метою статті є обґрунтування організаційно-економічних засад розвитку екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України та визначення напрямів його активізації з урахуванням потреб екологічної модернізації економіки, підтримки малого й середнього бізнесу, розвитку ресурсоефективних рішень і посилення взаємодії держави, бізнесу, територіальних громад та міжнародних партнерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екологічне підприємництво в сучасних умовах доцільно розглядати як форму підприємницької діяльності, спрямовану на поєднання економічного результату з мінімізацією

негативного впливу на довкілля. Його зміст не обмежується виробництвом екологічних товарів або наданням природоохоронних послуг. До сфери екологічного підприємництва належать також ресурсоефективне виробництво, повторне використання матеріалів, переробка відходів, впровадження систем екологічного менеджменту, розвиток органічного виробництва, альтернативної енергетики та циркулярних бізнес-моделей [1, 5].

На відміну від традиційної моделі господарювання, де екологічні вимоги часто сприймаються як додаткові витрати, екологічне підприємство формує можливість перетворення природоохоронних рішень на джерело економічної цінності. Для підприємства це може означати зменшення витрат на енергію й сировину, вихід на нові ринки, підвищення довіри споживачів, доступ до програм підтримки та посилення конкурентних позицій. Для держави і територіальних громад значення екологічного підприємництва полягає у створенні робочих місць, розвитку локального виробництва, зменшенні екологічного навантаження та формуванні більш стійкої економічної структури.

У науковій літературі екологічне підприємництво пов'язують із ширшими процесами екологізації економіки. Печенюк А. наголошує, що для України проблема екологізації має особливе значення через тривалу перевагу енерго- і ресурсомістких технологій у промисловому виробництві та недостатню ефективність економічних інструментів природокористування [2]. У цьому аспекті розвиток екологічного підприємництва може розглядатися як практичний механізм переходу від ресурсомісткої моделі до більш ощадливого використання природних, енергетичних і матеріальних ресурсів.

Важливою характеристикою екологічного підприємництва є його зв'язок із циркулярною економікою. Циркулярна модель передбачає зменшення обсягів утворення відходів, подовження життєвого циклу продукції, повторне використання ресурсів і залучення вторинної сировини у виробничі процеси [9, 10]. Для України цей напрям має прикладне значення, оскільки повоєнне відновлення супроводжуватиметься значними потребами у будівельних матеріалах, енергії, логістиці, очищенні територій, управлінні відходами та модернізації комунальної інфраструктури. За таких умов підприємства, що працюють у сфері переробки, повторного використання ресурсів, енергоефективності та екологічних послуг, можуть стати учасниками відбудови на рівні громад і регіонів.

Розвиток екологічного підприємництва має також управлінський вимір. Він потребує не лише наявності підприємницької ініціативи, а й організаційного середовища, у якому екологічні рішення стають економічно

доцільними. Йдеться про доступ до фінансування, консультаційну підтримку, зрозумілі регуляторні вимоги, розвиток інфраструктури переробки, підготовку фахівців з екологічного менеджменту, стимулювання попиту на екологічні товари й послуги. Без цих умов екологічне підприємництво залишатиметься фрагментарним і залежним від окремих ініціатив бізнесу.

У контексті повоєнного відновлення України екологічне підприємництво набуває подвійного значення. З одного боку, воно може забезпечувати економічну активність, зайнятість і розвиток малого та середнього бізнесу. З іншого боку, воно здатне сприяти екологічній модернізації відбудови, щоб реконструкція не відтворювала застарілі виробничі практики. Так, Поясник Г. підкреслює, що повоєнна відбудова України має відбуватися з урахуванням принципів Європейського зеленого курсу, а розвиток екологічного підприємництва є одним із напрямів екологічної модернізації українського бізнесу [6].

Варто зазначити, що організаційно-економічні засади розвитку екологічного підприємництва можна розглядати як сукупність умов, інструментів і взаємозв'язків, що забезпечують його становлення та масштабування. До організаційних засад належать: державна політика, регуляторне середовище, інституційна координація, взаємодія бізнесу з громадами та міжнародними партнерами, консультаційна й освітня підтримка. Економічні засади охоплюють фінансування, інвестиції, податкові стимули, грантові програми, доступ до ринків, розвиток зелених закупівель і механізмів підтримки інновацій (табл. 1).

Як бачимо, екологічне підприємництво в умовах повоєнного відновлення України слід розглядати не лише як окремих вид бізнесу, а як елемент економічної модернізації. Його розвиток залежить від того, наскільки послідовно екологічні вимоги, фінансові інструменти, підприємницька ініціатива та потреби відбудови будуть поєднані в межах державної, регіональної та місцевої політики.

Повоєнне відновлення України створює умови для переосмислення ролі підприємництва в економічній модернізації держави. Відбудова зруйнованих об'єктів, відновлення виробничих потужностей, житлового фонду, енергетичної та комунальної інфраструктури потребують не лише фінансових ресурсів, а й оновлення підходів до використання матеріалів, енергії, природних ресурсів і технологій. У цьому контексті екологічне підприємництво може виконувати практичну функцію, оскільки воно поєднує підприємницьку ініціативу з енергоефективністю, переробкою, повторним використанням ресурсів, виробництвом екологічних товарів і наданням екологічних послуг [6, 8].

Таблиця 1. Організаційно-економічні складові розвитку екологічного підприємництва

Складова	Характеристика
Організаційна	державна політика, нормативне регулювання, інституційна координація, консультаційна підтримка, взаємодія бізнесу, громад і міжнародних партнерів
Економічна	фінансування, інвестиції, гранти, кредитні програми, податкові стимули, доступ до ринків, підтримка зелених інновацій
Технологічна	ресурсоефективні технології, переробка, повторне використання матеріалів, енергоефективність, цифрові інструменти екологічного моніторингу
Соціальна	створення робочих місць, розвиток місцевого підприємництва, підвищення екологічної культури, залучення громад до зелених ініціатив
Євроінтеграційна	адаптація до екологічних стандартів ЄС, впровадження ESG-практик, розвиток циркулярної економіки, участь у міжнародних програмах підтримки

Джерело: сформовано автором на основі узагальнення [1, 2, 5, 6]

Однією з важливих передумов розвитку екологічного підприємництва є потреба у відновленні економічної активності на місцевому та регіональному рівнях. У повоєнний період значна частина громад потребуватиме відновлення інфраструктури, комунальних послуг, локального виробництва, робочих місць і підприємницьких ініціатив. Саме на цьому рівні можуть розвиватися бізнеси, пов'язані з управлінням відходами, енергоефективними рішеннями, локальним виробництвом будівельних матеріалів із вторинної сировини, очищенням води, екологічним консалтингом, органічним виробництвом і відновлюваною енергетикою [6, 7, 8]. Такі напрями мають не лише природоохоронне, а й економічне значення, оскільки сприяють зайнятості, розвитку малого й середнього бізнесу та підвищенню стійкості громад.

Другою передумовою є посилення потреби в екологічній модернізації українського бізнесу. Ще до повномасштабної війни українська економіка характеризувалася високою ресурсо- та енергоємністю окремих виробництв, а також недостатнім рівнем використання економічних інструментів природокористування [2]. Воєнні руйнування лише загострили цю проблему, оскільки процес відбудови може або відтворити старі виробничі практики, або стати основою для переходу до більш ощадливих і технологічно оновлених моделей господарювання. У цьому аспекті екологічне

підприємництво здатне стати каналом упровадження ресурсоефективних технологій, циркулярних бізнес-моделей та екологічного менеджменту.

Окремого значення набуває євроінтеграційний чинник. Поступове наближення України до стандартів Європейського Союзу потребує адаптації бізнесу до вимог у сфері екологічної безпеки, управління відходами, зменшення викидів, сталого виробництва та відповідального інвестування. У дослідженнях К. Репіна розвиток екологічного підприємництва пов'язується з Європейським зеленим курсом, ESG-трансформаціями, циркулярною економікою та сталим інвестуванням [5]. Для українських підприємств це означає, що екологічна складова поступово перетворюється з додатковою характеристикою бізнесу на умову конкурентоспроможності, доступу до партнерств, інвестицій і зовнішніх ринків.

Державна політика також формує підґрунтя для розвитку зелених підприємницьких ініціатив. У 2024 р. Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, що передбачає поєднання підтримки МСП із відновленням, інноваційним розвитком, цифровізацією та зеленим переходом [11]. Це важливо, оскільки малий і середній бізнес є найбільш гнучкою частиною підприємницького середовища, здатною швидше реагувати на нові потреби ринку, громади й міжнародних програм підтримки.

Вагомою передумовою є міжнародна фінансова й технічна підтримка України. Ukraine Facility передбачає надання Україні до 50 млрд євро у 2024 – 2027 рр. для підтримки відновлення, реконструкції, модернізації та реформ [12]. Програма UNIDO Green Industrial Recovery Programme for Ukraine 2024 – 2028 орієнтована на підтримку бізнесу, залучення інвестицій, відновлення засобів до існування, екологічну сталість і формування стійких громад [13]. За умови належної інституційної координації ці інструменти можуть посилити фінансові можливості екологічно орієнтованих підприємств, особливо у сферах ресурсоефективності, чистого виробництва, зеленої енергетики та циркулярної економіки.

Доцільно звернути увагу на те, що передумови розвитку екологічного підприємництва в Україні формуються на перетині кількох процесів: повоєнної відбудови, потреби в екологічній модернізації, трансформації малого й середнього бізнесу, європейської інтеграції та залучення міжнародної підтримки. Їх поєднання створює можливості для того, щоб екологічне підприємництво стало не периферійним напрямом бізнесу, а складовою економічного відновлення, орієнтованого на ресурсоефективність, інноваційність і довгострокову стійкість.

Організаційно-економічні засади розвитку екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України доцільно розглядати як систему взаємопов'язаних умов, інструментів і результатів. У межах цієї системи екологічно орієнтований бізнес є не лише суб'єктом ринку, а й учасником відновлення, здатним поєднувати підприємницькі інтереси з потребами громад, екологічної модернізації та ресурсоефективного розвитку.

У повоєнних умовах особливого значення набуває узгодження швидкості відбудови з якістю управлінських та інвестиційних рішень. Тому розвиток екологічного підприємництва потребує поєднання організаційних і економічних засад, які дають змогу не лише започатковувати окремі екологічні ініціативи, а й масштабувати їх у межах державної, регіональної та місцевої політики.

У межах дослідження запропоновано організаційно-економічну модель розвитку екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України (рис. 1). Її побудовано за логікою послідовного переходу від передумов і драйверів до організаційних та економічних засад, далі – до практичних напрямів реалізації й очікуваних результатів. Така структура дає змогу показати, що розвиток екологічного підприємництва залежить не від одного чинника, наприклад, фінансування чи державного регулювання, а від їх узгодженої взаємодії.

Перший блок моделі становлять передумови та драйвери. До них належать: потреби повоєнної відбудови, екологічна модернізація економіки, євроінтеграція та Європейський зелений курс, а також міжнародна фінансова й технічна підтримка. Ці чинники формують зовнішнє середовище, у якому екологічне підприємництво може отримати додатковий імпульс для розвитку. Потреби повоєнної відбудови створюють попит на нові рішення у сфері енергоефективності, управління відходами, відновлення інфраструктури та локального виробництва. Екологічна модернізація економіки визначає необхідність переходу від ресурсоемних практик до більш ощадливого використання матеріальних, енергетичних і природних ресурсів. Євроінтеграційний вектор посилює вимоги до екологічної відповідальності бізнесу, а міжнародна підтримка відкриває можливості для залучення фінансування, технологій і консультаційної допомоги.

Другий блок моделі охоплює організаційні засади розвитку екологічного підприємництва. До них належать: державна політика та регулювання, інституційна координація, партнерство держави, бізнесу, громад і міжнародних організацій, інформаційно-консультаційна підтримка, освітньо-кадрове забезпечення, а також цифрова та інформаційна інфраструк-

тура. Їх значення полягає в тому, що екологічно орієнтований бізнес не може розвиватися лише за рахунок підприємницької ініціативи. Підприємцям потрібні зрозумілі правила, доступ до інформації, консультативний супровід, фахові кадри та можливість взаємодіяти з органами влади, громадами, інвесторами й міжнародними партнерами.

Особливо важливою в цьому блоці є інституційна координація. У воєнний період відновлення буде охоплювати різні рівні управління – державний, регіональний і місцевий. Якщо між ними не буде узгодженості, екологічні бізнес-ініціативи можуть залишитися фрагментарними. Наприклад, громади можуть мати потребу в переробці відходів або енерго-ефективних рішеннях, але без консультацій, фінансування й регуляторної підтримки місцевий бізнес не завжди зможе перетворити ці потреби на життєздатні проекти. Тому організаційна складова моделі спрямована на створення такого середовища, у якому екологічне підприємництво стає частиною політики відновлення, а не лише окремою ініціативою окремих підприємців.

Третій блок моделі формують економічні засади. Вони охоплюють фінансування та інвестиції, гранти, пільгові кредити, податкові стимули, підтримку зелених інновацій, розвиток інфраструктури підтримки бізнесу, доступ до ринків, зелених закупівель і експорту, а також страхування ризиків та гарантійні механізми. Для екологічного підприємництва економічна складова має особливе значення, оскільки багато зелених рішень потребують початкових вкладень. Це стосується модернізації обладнання, впровадження енергоощадних технологій, переробки відходів, переходу до циркулярних моделей виробництва, сертифікації продукції та виходу на нові ринки.

Водночас фінансова підтримка сама по собі не забезпечує сталого розвитку екологічного підприємництва. Вона має поєднуватися з навчанням, консультативним супроводом, доступом до ринкової інформації та зниженням ризиків для підприємців. Наприклад, мале підприємство може отримати грант на впровадження екологічного рішення, але без розуміння вимог до сертифікації, екологічної звітності чи стандартів європейського ринку такий проект матиме обмежений ефект. Саме тому в моделі економічні засади пов'язані з організаційними, а не відокремлені від них.

Практична частина моделі представлена напрямками реалізації. До них належать: ресурсоефективне та більш чисте виробництво, циркулярні бізнес-моделі, управління відходами та переробка, відновлювана енергетика, органічне виробництво, а також виробництво екологічних товарів і надання екологічних послуг. Ці напрями обрано тому, що вони безпосередньо

відповідають потребам повоєнного відновлення. Вони можуть застосовуватися як у промисловості, так і в аграрному секторі, будівництві, сфері послуг, комунальному господарстві та діяльності територіальних громад.

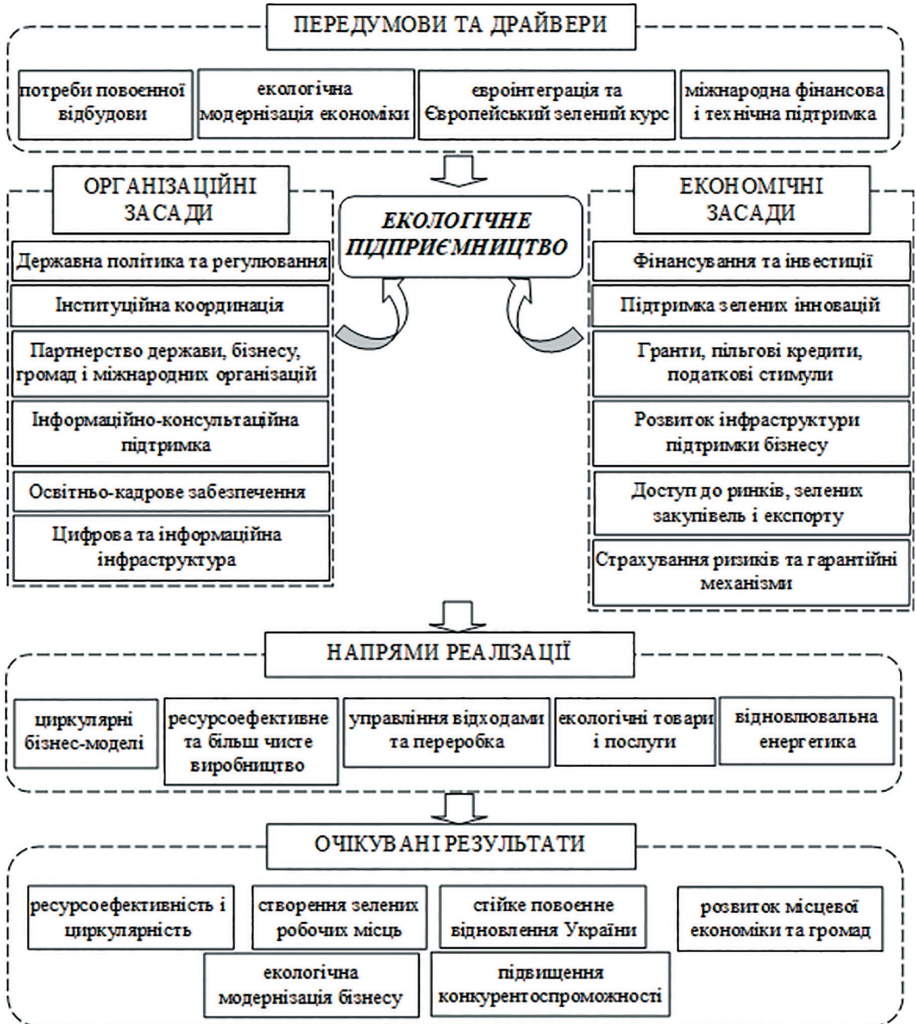

Рис. 1. Організаційно-економічна модель розвитку екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України

Джерело: сформовано автором

Ресурсоефективне виробництво дає змогу зменшити витрати підприємств і скоротити споживання енергії та матеріалів. Циркулярні бізнес-моделі спрямовані на повторне використання ресурсів і зменшення обсягів відходів. Управління відходами та переробка мають особливе значення для громад, які після війни стикатимуться з потребою очищення територій, відновлення комунальної інфраструктури й упорядкування потоків побутових, промислових і будівельних відходів. Відновлювана енергетика може посилити енергетичну стійкість підприємств і громад, а органічне виробництво й екологічні товари та послуги відкривають можливості для розвитку локального бізнесу й виходу на ринки з вищими вимогами до якості та відповідальності виробництва.

Очікувані результати реалізації моделі мають економічний, екологічний і соціальний виміри, а саме: екологічна модернізація бізнесу, підвищення ресурсоефективності й циркулярності, створення зелених робочих місць, зростання конкурентоспроможності підприємств, розвиток місцевої економіки та громад, а також стійке повоєнне відновлення України. Такий результат не може бути досягнутий лише за рахунок окремих природоохоронних заходів. Він потребує послідовного поєднання політики підтримки підприємництва, екологічної модернізації, інвестиційних інструментів і місцевих ініціатив.

Варто зазначити, що запропонована організаційно-економічна модель відображає узагальнення умов, інструментів і напрямів розвитку екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України. Її наукове значення полягає в систематизації основних складових, які впливають на розвиток екологічно орієнтованого бізнесу, а практичне – у можливості використання цієї логіки під час формування програм підтримки підприємництва, регіональних стратегій відновлення та локальних зелених бізнес-ініціатив.

Попри наявність передумов і потенційних інструментів підтримки, розвиток екологічного підприємництва в Україні залишається нерівномірним. Основні обмеження пов'язані не лише з нестачею ресурсів, а й із тим, що фінансові, регуляторні, інфраструктурні та кадрові проблеми часто посилюють одна одну (табл. 2).

Найбільш відчутним залишається фінансовий бар'єр. Екологічно орієнтовані бізнес-проекти часто потребують значних початкових інвестицій: у модернізацію обладнання, енергоефективні технології, системи переробки, сертифікацію продукції, екологічний моніторинг або впровадження циркулярних бізнес-моделей. Для малого й середнього бізнесу такі витрати можуть бути складними без грантової підтримки, пільгового кре-

дитування, гарантійних механізмів або участі у міжнародних програмах. У наукових працях також наголошується, що нестача фінансових ресурсів є однією з головних перешкод для розвитку екологічного підприємництва в Україні [1, 3, 6].

Не менш важливими є інституційні та регуляторні обмеження. Екологічне підприємництво потребує зрозумілих правил, узгодженості державної політики, доступної інформації про програми підтримки, а також практичного супроводу підприємців під час підготовки зелених проєктів. У разі фрагментарності регулювання або слабкої координації між органами влади, громадами, бізнесом і міжнародними партнерами екологічні ініціативи можуть залишатися поодинокими, навіть якщо існує попит на відповідні товари чи послуги.

Таблиця 2. Бар'єри розвитку екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України

Група бар'єрів	Характеристика бар'єрів	Можливі наслідки
Фінансові	нестача власного капіталу, обмежений доступ до кредитів, висока вартість зелених технологій	уповільнення модернізації підприємств, низька інвестиційна активність
Інституційні	недостатня координація держави, громад, бізнесу та міжнародних партнерів	фрагментарність підтримки екологічних бізнес-ініціатив
Регуляторні	складність адаптації до екологічних вимог, недостатня зрозумілість процедур	зростання адміністративного навантаження на підприємців
Технологічні	обмежений доступ до сучасного обладнання, технологій переробки та ресурсоефективних рішень	низький рівень упровадження екологічних інновацій
Інфраструктурні	нерівномірний розвиток системи переробки, сортування, екологічного моніторингу та підтримки бізнесу	обмеження масштабування екологічного підприємництва
Кадрові	нестача компетентностей у сфері екологічного менеджменту, ESG, циркулярної економіки	низька якість підготовки й реалізації зелених проєктів
Ринкові	нестабільний попит на екологічні товари й послуги, низька купівельна спроможність	повільне формування ринку екологічних продуктів і сервісів

Джерело: сформовано автором на основі узагальнення [1, 3, 5, 6, 8, 11 – 13]

Окрему групу становлять технологічні та інфраструктурні бар'єри. Для розвитку переробки, повторного використання матеріалів, більш чистого виробництва, відновлюваної енергетики чи органічного виробництва потрібна відповідна матеріальна база. Йдеться не лише про обладнання, а й про логістику, сортувальні потужності, лабораторії, цифрові системи обліку, консультаційні центри та доступ до технологічної експертизи. Без цього екологічне підприємництво ризикує залишатися обмеженим у масштабах і зосередженим лише в окремих регіонах або секторах.

Важливим обмеженням є також кадровий чинник. Екологічний бізнес потребує фахівців, які володіють знаннями у сфері екологічного менеджменту, енергоефективності, поводження з відходами, ESG-підходів, сертифікації, екологічної звітності та циркулярної економіки. Нестача таких компетентностей у підприємців і працівників може ускладнювати підготовку якісних проєктів, залучення фінансування та вихід на ринки з підвищеними екологічними вимогами.

Ринкові бар'єри пов'язані з недостатньо сформованим попитом на екологічні товари й послуги, низькою платоспроможністю частини споживачів і слабкою готовністю бізнесу платити за екологічні рішення в умовах економічної невизначеності. У повоєнний період для багатьох підприємств пріоритетом може залишатися швидке відновлення операційної діяльності, тоді як екологічна модернізація сприйматиметься як відкладене завдання. Це створює ризик, що зелений перехід буде реалізовуватися нерівномірно й залежатиме від доступу до підтримки та зовнішніх стимулів.

Зазначені бар'єри не діють ізольовано. Фінансові труднощі посилюються нестачею консультаційної підтримки; технологічні обмеження пов'язані з недостатнім розвитком інфраструктури; кадровий дефіцит ускладнює адаптацію підприємств до нових екологічних стандартів. Саме тому подолання цих перешкод потребує не окремих заходів, а комплексної системи підтримки, у якій фінансові інструменти поєднуються з навчанням, консалтингом, регуляторною передбачуваністю та розвитком локальних екологічних ринків.

Активізація екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України має спиратися на практичні інструменти, які безпосередньо впливають на поведінку підприємців, доступ до ресурсів і формування попиту на екологічні рішення. Йдеться про такі механізми підтримки, які дають змогу підприємствам не лише адаптуватися до екологічних вимог, а й використовувати їх як основу для модернізації виробництва, виходу на нові ринки та участі у проєктах відбудови. У цьому контексті важливо, щоб підтримка зеленого бізнесу була інтегрована у ширші програми від-

новлення підприємництва, розвитку громад, модернізації виробництва та наближення України до європейських стандартів.

Першочерговим напрямом є розширення доступу екологічних підприємців до фінансових ресурсів. Для малого й середнього бізнесу вартість переходу до екологічно орієнтованих технологій часто є надто високою, особливо в умовах воєнних втрат, нестабільного попиту, порушених ланцюгів постачання та обмеженої інвестиційної спроможності. Модернізація обладнання, впровадження енергоефективних рішень, запуск переробних потужностей, екологічна сертифікація продукції чи перехід до циркулярних бізнес-моделей потребують початкового капіталу, який не завжди може бути забезпечений власними коштами підприємства. За таких умов фінансова підтримка має бути не епізодичною, а орієнтованою на конкретні потреби екологічно спрямованого бізнесу. Доцільним є поєднання грантової підтримки, пільгового кредитування, гарантійних механізмів, часткової компенсації витрат на зелені технології та підтримки проєктів, пов'язаних із більш чистим виробництвом, відновлюваною енергетикою, управлінням відходами й ресурсоефективністю. Важливо, щоб такі інструменти були доступними не лише для великих підприємств, а й для малих компаній, локальних виробників і стартапів, які можуть швидше впроваджувати інноваційні рішення на рівні громад. Можливості Ukraine Facility та програми UNIDO з зеленого промислового відновлення України можуть бути використані як фінансова й технічна основа для таких процесів [12, 13].

Водночас фінансування саме по собі не забезпечить очікуваного результату без належного консультативного та освітнього супроводу. Для багатьох підприємців складність полягає не лише у нестачі коштів, а й у недостатньому розумінні процедур підготовки зелених бізнес-проєктів, вимог інвесторів, умов участі у міжнародних програмах, екологічної сертифікації, ESG-підходів і стандартів європейського ринку. У практичному вимірі це може означати, що підприємство має перспективну ідею, але не володіє достатніми знаннями для її оформлення у конкурентний проєкт, залучення фінансування або подальшого масштабування. Саме тому наступним напрямом має стати розвиток консультативної інфраструктури: регіональних центрів підтримки бізнесу, навчальних програм, цифрових платформ із доступом до інформації про гранти, сертифікацію, екологічні вимоги, приклади успішних практик і можливості партнерства. Такий супровід особливо важливий для малих підприємств, які часто не мають окремих фахівців із проєктного менеджменту, сталого розвитку або екологічної звітності. Поєднання фінансової підтримки з навчанням і консультаціями дає змогу підвищити якість екологічних бізнес-ініціатив, зменшити ризик неефек-

тивного використання ресурсів і сформувати у підприємців практичні компетентності, необхідні для роботи в умовах зеленого переходу.

Логічним продовженням фінансової та консультативної підтримки є інтеграція екологічних критеріїв у програми повоєнної відбудови. Якщо реконструкція житлового фонду, енергетики, промислових об'єктів, транспортної та комунальної інфраструктури здійснюватиметься без урахування ресурсоефективності, це може закріпити застарілі виробничі й управлінські практики на тривалий період. Натомість внесення екологічних вимог у відбір проектів, місцеві програми відновлення, інвестиційні рішення та закупівлі здатне створити стабільний попит на екологічні товари, послуги й технології. У практиці ЄС зелені публічні закупівлі розглядаються як інструмент стратегічних закупівель, що ґрунтується на чітких, перевірюваних і науково обґрунтованих екологічних критеріях із урахуванням життєвого циклу продукції [14].

У цьому самому напрямі важливим є розвиток ринку екологічних товарів і послуг. Навіть за наявності фінансування й технологій екологічне підприємництво не зможе стати стійким без попиту з боку держави, громад, бізнесу та споживачів. Формування такого попиту можливе через зелені закупівлі, екологічне маркування, підтримку експорту екологічної продукції, інформаційні кампанії щодо відповідального споживання та стимулювання підприємств до використання ресурсоефективних рішень. У цьому разі екологічність поступово перетворюється не лише на репутаційну перевагу, а й на елемент конкурентоспроможності підприємства.

Окремим напрямом має стати підтримка циркулярних бізнес-моделей. Для України це особливо актуально, оскільки повоєнне відновлення супроводжуватиметься значними потребами у матеріалах, будівельних ресурсах, логістичних рішеннях, управлінні відходами та повторному використанні сировини. У таких умовах традиційна лінійна модель виробництва, що ґрунтується на послідовності «видобуток – виробництво – споживання – утворення відходів», не відповідає завданням ресурсоефективної відбудови. Натомість циркулярна економіка орієнтує бізнес на скорочення ресурсних втрат, ремонт, переробку, подовження життєвого циклу продукції, використання вторинної сировини та зменшення відходів у виробничих процесах. У наукових працях циркулярна економіка розглядається як чинник стійкого розвитку, ESG-трансформації та підвищення відповідальності бізнесу [9, 10]. Для екологічного підприємництва це створює можливості у сферах переробки, повторного використання будівельних матеріалів, сервісних моделей споживання, локального ремонту, органічного виробництва та надання екологічних послуг.

Не менш важливим є розвиток локальних партнерств, оскільки значна частина практичних рішень у сфері зеленого відновлення реалізовуватиметься саме на рівні територіальних громад. На місцевому рівні найкраще простежуються потреби у відновленні комунальної інфраструктури, очищенні води, енергоефективності будівель, переробці відходів, локальному виробництві та створенні робочих місць. Саме громади можуть стати середовищем, у якому екологічне підприємництво набуде конкретного змісту і буде пов'язане не з абстрактними екологічними цілями, а з вирішенням щоденних проблем територій. Для цього потрібна співпраця місцевого самоврядування, бізнесу, закладів освіти, громадських організацій і міжнародних партнерів. Така взаємодія дає змогу краще узгодити потреби громад із підприємницькими можливостями, залучати додаткові ресурси, підвищувати якість підготовки зелених проєктів і формувати довіру до результатів відбудови.

Ще одним напрямом є стимулювання зелених інновацій і технологічного оновлення підприємств. Екологічне підприємництво не може розвиватися лише через адміністративні вимоги або загальні заклики до відповідальності, оскільки для реального зменшення екологічного навантаження потрібні конкретні технологічні рішення. Йдеться про цифрові інструменти екологічного моніторингу, системи обліку ресурсів, енергоефективне обладнання, маловідходні виробничі процеси, сучасні методи переробки, інноваційні матеріали та технології більш чистого виробництва. Підтримка таких рішень може здійснюватися через пілотні проєкти, технологічні кластери, бізнес-інкубатори, співпрацю підприємств із науковими установами та залучення міжнародної технічної допомоги. У повоєнний період це має особливе значення, оскільки технологічне оновлення здатне не лише зменшити вплив бізнесу на довкілля, а й підвищити продуктивність, конкурентоспроможність і стійкість підприємств до майбутніх економічних та енергетичних ризиків.

Отже, активізація екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України має спиратися на поєднання фінансової доступності, консультаційної підтримки, екологічних критеріїв у відбудові, розвитку локальних партнерств, циркулярних бізнес-моделей, зелених інновацій і формування ринку екологічних товарів та послуг. Найбільший ефект можливий тоді, коли ці напрями працюють не окремо, а як взаємопов'язана система. За таких умов екологічне підприємництво здатне виконувати не лише природоохоронну функцію, а й стати одним із чинників економічної стійкості, технологічного оновлення та якісної повоєнної модернізації України.

Висновки та пропозиції. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що розвиток екологічного підприємництва в умовах повоєнного відновлення України має розглядатися як один із напрямів якісної економічної модернізації. Його значення полягає не лише у зменшенні негативного впливу господарської діяльності на довкілля, а й у формуванні нових ринкових ніш, підвищенні ресурсоефективності підприємств, розвитку циркулярних бізнес-моделей, створенні робочих місць і посиленні стійкості територіальних громад.

Встановлено, що передумови розвитку екологічного підприємництва формуються під впливом потреб повоєнної відбудови, євроінтеграційного курсу України, необхідності екологічної модернізації економіки, трансформації малого й середнього бізнесу та залучення міжнародної фінансової й технічної підтримки. За цих умов екологічне підприємництво може стати практичним інструментом переходу від відновлення втрачених потужностей до створення більш технологічної, ощадливої та конкурентоспроможної економічної моделі.

Запропонована організаційно-економічна модель дала змогу систематизувати взаємозв'язок між передумовами розвитку екологічного підприємництва, інструментами його підтримки, практичними напрямками реалізації й очікуваними результатами. Її прикладне значення полягає в можливості використання цієї логіки під час формування програм підтримки зелених бізнес-ініціатив на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Водночас активізація екологічного підприємництва стримується фінансовими, інституційними, технологічними, кадровими та ринковими бар'єрами. Найбільш відчутними серед них є обмежений доступ до капіталу, недостатній розвиток інфраструктури підтримки бізнесу, складність адаптації до екологічних вимог, нестача фахових компетентностей у сфері екологічного менеджменту та недостатньо сформований попит на екологічні рішення. У повоєнний період ці бар'єри можуть посилюватися через економічну невизначеність, руйнування виробничих зв'язків і потребу підприємств у швидкому відновленні діяльності.

З метою активізації розвитку екологічного підприємництва в Україні доцільно посилити фінансову підтримку зелених бізнес-проектів, розвивати консультаційну й освітню інфраструктуру для підприємців, інтегрувати екологічні критерії у програми повоєнної відбудови, стимулювати циркулярні бізнес-моделі, розширювати практику зелених закупівель і підтримувати локальні партнерства між громадами, бізнесом, освітніми установами та міжнародними партнерами. Практичне значення таких за-

ходів полягає в тому, що вони дають змогу поєднати економічне відновлення з екологічною модернізацією та створити умови для довгострокової стійкості української економіки.

Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язати з оцінюванням ефективності окремих інструментів підтримки екологічного підприємництва, зокрема грантових програм, зелених закупівель, місцевих програм відновлення, ESG-практик і механізмів фінансування циркулярних бізнес-моделей у різних секторах економіки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Желібо Є.П., Гацька Л.П., Мурована Т.О. Перспективи розвитку екологічного підприємництва в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.3.1>.
2. Печенюк А.В. Перспективи екологізації економіки України в умовах європейської інтеграції. *Інноваційна економіка*. 2023. № 1(93). С. 99 – 108. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.1.14>.
3. Шевченко А. А., Петренко О.П. Виклики екологічного підприємництва в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2024. № 5. DOI: <https://doi.org/10.15276/ETR.05.2024.10>.
4. Шабанов Р.М. Екологічний розвиток вітчизняного підприємництва в сучасних турбулентних умовах. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. № 3, Т. 1. С. 17 – 25. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(1\)-2](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(1)-2).
5. Репін К. Розвиток екологічного підприємництва в Україні в контексті Європейського зеленого курсу та ESG-трансформацій. *Economic Synergy*. 2025. № 4(18). С. 404 – 418. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2025-4-28>.
6. Поясник Г.В. Роль екологічного підприємництва в умовах післявоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-11>.
7. Хрутьба В.О., Кобзіста О.П., Лисак Р.С., Хрутьба Ю.С., Борятинський М.Ю., Бельмега І.В. План відновлення України як інструмент екологічної трансформації післявоєнної реконструкції. *Екологічні науки*. 2025. № 3(60). DOI: <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2025.eco.3-60.13>.
8. Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі: аналітична записка. Київ: Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2022. 32 с.
9. Маслак О., Гришко Н., Яковенко Я., Пирогов А., Дубовик, О. Циркулярна економіка в Україні: екологічне, соціальне та корпоративне управління (ESG) як інструмент стійкості соціально-відповідального бізнесу в умовах подолання пандемії COVID-19. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 3. С. 3 – 8. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.3.3>.

10. Gonchar V., Gorokhova T., Mamatova L. Modern business diagnostics: digital maturity and ecosystem recovery. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2020. № 2 (6). С. 239 – 248. DOI: <https://doi.org/10.32750/2020-0222>.

11. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 № 821-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR240821?an=46>

12. Ukraine Facility. European Commission. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/funding-technical-assistance/ukraine-facility_en.

13. Green Industrial Recovery Programme for Ukraine 2024-2028. UNIDO. URL: <https://www.unido.org/sub-sites/green-industrial-recovery-vision-ukraine/ukraine-industrial-recovery-programme-ukraine-2024-2028>.

14. Green Public Procurement. European Commission. URL: https://green-forum.ec.europa.eu/green-business/green-public-procurement_en.

REFERENCES

1. Zhelibo, Ye.P., Hatska, L.P. and Murovana, T.O. (2020), Perspektyvy rozvytku ekolohichnoho pidpriemnytstva v Ukraini [Prospects for the development of environmental entrepreneurship in Ukraine], *Efektivna ekonomika*, No 3. Available at: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.3.1> (in Ukrainian).

2. Pecheniuk, A.V. (2023), Perspektyvy ekolohizatsii ekonomiky Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehratsii [Prospects for greening the economy of Ukraine in the context of European integration], *Innovatsiina ekonomika*, No. 1(93), Pp. 99 – 108. Available at: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.1.14> (in Ukrainian).

3. Shevchenko, A.A. and Petrenko, O.P. (2024), Vyklyky ekolohichnoho pidpriemnytstva v Ukraini [Challenges of environmental entrepreneurship in Ukraine], *Ekonomika: realii chasu*, No 5. Available at: <https://doi.org/10.15276/ETR.05.2024.10> (in Ukrainian).

4. Shabanov, R.M. (2025), Ekolohichni rozvytok vitchyznianoho pidpriemnytstva v suchasnykh turbulentnykh umovakh [Environmental development of domestic entrepreneurship in modern turbulent conditions], *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, No. 3, Vol. 1, Pp. 17 – 25. Available at: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(1\)-2](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(1)-2) (in Ukrainian).

5. Riepin, K. (2025), Rozvytok ekolohichnoho pidpriemnytstva v Ukraini v konteksti Yevropeiskoho zelenoho kursu ta ESG-transformatsii [Development of environmental entrepreneurship in Ukraine in the context of the European Green Deal and ESG transformations], *Economic Synergy*, No. 4(18), Pp. 404 – 418. Available at: <https://doi.org/10.53920/ES-2025-4-28> (in Ukrainian).

6. Poiasnyk, H.V. (2023), Rol ekolohichnoho pidpriumnytstva v umovakh pislivoiennoi vidbudovy [The role of environmental entrepreneurship in the context of post-war reconstruction], *Ekonomika ta suspilstvo*, issue 47. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-11> (in Ukrainian).

7. Khrutba, V.O., Kobzista, O.P., Lysak, R.S., Khrutba, Yu.S., Boriatynskiy, M.Yu. and Belmeha, I.V. (2025), Plan vidnovlennia Ukrainy yak instrument ekolohichnoi transformatsii pislivoiennoi rekonstruktsii [Ukraine's recovery plan as an instrument of ecological transformation of post-war reconstruction], *Ekolohichni nauky*, no. 3(60). Available at: <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2025.eco.3-60.13> (in Ukrainian).

8. Resource and Analysis Center "Society and Environment" (2022), Zelene povoiennie vidnovlennia Ukrainy: viziia ta modeli: analitychna zapyska [Green post-war recovery of Ukraine: vision and models: analytical note], Kyiv, Ukraine, 32 p. (in Ukrainian).

9. Maslak, O., Hryshko, N., Yakovenko, Ya., Pyrohov, A. and Dubovyk, O. (2022), Tsyrukuliarna ekonomika v Ukraini: ekolohichne, sotsialne ta korporatyvne upravlinnia (ESG) yak instrument stiikosti sotsialno-vidpovidalnoho biznesu v umovakh podolannia pandemii COVID-19 [Circular economy in Ukraine: environmental, social and corporate governance (ESG) as a tool for the sustainability of socially responsible business in overcoming the COVID-19 pandemic], *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut" (ekonomichni nauky)*, No 3, Pp. 3 – 8. Available at: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.3.3> (in Ukrainian).

10. Gonchar, V., Gorokhova, T. and Mamatova, L. (2020), Tsyrukuliarna ekonomika yak draiver stiikoho rozvytku Ukrainy [Circular economy as a driver of sustainable development of Ukraine], *Yevropeiskiy naukovy zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii*, No 2(6), Pp. 239 – 248. Available at: <https://doi.org/10.32750/2020-0222> (in Ukrainian).

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), Pro skhvalennia Stratehii vidnovlennia, staloho rozvytku ta tsyvrovoi transformatsii maloho i serednoho pidpriumnytstva na period do 2027 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2024-2027 rokakh [On approval of the Strategy for recovery, sustainable development and digital transformation of small and medium-sized enterprises for the period up to 2027 and approval of the operational action plan for its implementation in 2024-2027], Order No 821-r. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/KR240821?an=46> (Accessed 21 May 2026) (in Ukrainian).

12. European Commission (2024), Ukraine Facility. Available at: https://enlargement.ec.europa.eu/funding-technical-assistance/ukraine-facility_en (Accessed 21 May 2026).

13. UNIDO (2024), Green Industrial Recovery Programme for Ukraine 2024-2028. Available at: <https://www.unido.org/sub-sites/green-industrial-recovery-vision-ukraine/ukraine-industrial-recovery-programme-ukraine-2024-2028> (Accessed 21 May 2026).

14. European Commission (2026), Green Public Procurement. Available at: https://green-forum.ec.europa.eu/green-business/green-public-procurement_en (Accessed 21 May 2026).